

NOVICA

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 30. kozoperska (oktobra) 1850.

List 44.

Goli in pustli Kras v 3 léti v mlade seženj visoke boršte spreobrniti.

Spisal A. Fleišman.

Skoz več sto lét leži dežela Kraških prebivavcov pusta in zapušena, — en svét, ki bi bil le pri srednjim obdelovanju na tavžente ljudi lahko preredit.

Ali prebivavci poprejšnjih časov niso tega neizrečeniga dobička spoznali, — zato se mora z veseljem tisti dan pozdraviti, o katerim je bila modra previdnost visociga ministerstva svoje oko na pozabljeni in zapušeni Kras milo obrnila.

Namen je zares velik in imenit, potreba pa še več, pripomočke zadobiti, de bi se revnim krajem Kraških prebivavcov pomagalo, ki že toliko lét med golimi skalami brez vsiga sadeža, lesa in derv za kurjavo žalostno zdihujejo.

Ali ta revni stan se zna kmalo v veseliga spremeni, če terdnimu in resničnemu naménu sledi brez odlašanja krepko delo.

Ni tedaj prazno vprašanje: kako naj bi se to veličansko delo začelo? pa tudi ni prazno vošilo, de se morajo tukaj vse moči na pomoč poklicati, de se bo zastarani vozeli te mertve in ne rodovitne zemlje razvezal in v prid ljudstva razdrobil. Nemogoče pa to delo, naj bo še tako veliko, vunder ni, kakor nekteri mislijo; zakaj kar je enkrat bilo, zna spet biti; kar je človek pokončal, zna človek spet popraviti. Zgodovina nas uči, de so že Kraški prebivavci ob času rimskiga cesarja Avgusta velike boršte hrastov imeli, v kterih se je dokaj želoda za svinsko rejo nabiralo. Pa začeli so hraste tako dolgo sekati in na vse plati pošiljati, na morje za barke, in na druge plati — za pohištva in mnogo drugo rabo, dokler jih nič več ni bilo. Za novo zaréjo pa niso nič skerbili in zato so jo pa tudi tako delječ pvozili, de so Kraški svét do čistiga ogolili, de ima borja zdej ondi takšno silno moč, kakoršne poprej gotovo ni imela, ko so ji bili veliki gojzdje močna zapreka.

Ker sim se že od léta 1819 noter dosedaj pri svojim večkratnim popotovanju in preiskovanju mnogih krajev, rastljine nabiraje, prepričal, kaj de tū in tam, na enim ali na drugim kraju, na debeli in pešeni zemlji ali po pesku, kamništvu ali po skalnatih krajih slabo ali dobro raste, in ker mi je tudi iz lastnih skušinj znano, kako se s semeni pri sejanju in pri presajanju rastlin sploh vesti mora, de dobro rastejo in dober sad obrodé, sim se tudi že zdavnej namenil naznaniti, ktere dervesa, germovje, zeliša in trave naj bi se po Krasu zasadile ali vsejale, de bi se ti kraji nar hitrejši v gojzde spreobrnili, ker gojzd je nar perva potreba za sledeče obdelovanje.

Naj mi bo tedaj pripušeno, de se tudi s svojimi misli pridružim drugim možém, ki se za to reč priza-

devajo, de se taka imenitna s združeno pomočjo prevdari in izpelje.

(Dalje sledi.)

Kako naj kmetovavec ravná, de svojo govejo živino kuge obvarje?

(Dalje.)

Poglavitna skerb gospodarjev naj bo:

1) de naj ob času, ko je v bližnjih krajih goveja kuga, nobeniga goveda ne kupijo ne na somnju, ne v taci krajih, skozi ktere se goveda na somnje ali scer na prodaj goni;

2) de naj nobeniga ravno kupljeniga goveda berž med svoje druge goveda ne postavijo, ampak naj ga poprej skoplejo, potem do suhiga obribajo, v kak posebin hlev denejo in mu tako deklo ali hlapca za postrežbo odločijo, ki nima z drugo živino clo nič opraviti; še le o 14 dneh, če je popolnoma zdravo viditi, naj se brez skerbí združi z drugo živino;

3) ob časih, kadar goveja kuga razsaja, tudi ni varno goved na somenj gnati, kjer zna z okuženo živino skupej priti in kugo nalesti;

4) ob času kuge dobro zaperaj hlev in vari, de noben ptujic, noben živinsk barantač, mesár, svečar, mazač, konjederc v hlev do živine ne pride. Če je sila, de se mora kakšno govedo prodati, pelji kupcu živino na dvoriše, de jo tam ogleda, brez de bi jo oslattel, posebno po glavi ne (de po nosnicah okužnine v-se ne potegne); ako se je to zgodilo, kupec pa živine po tem vunder kupil ni, jo daj po celim životu umiti in obribati in potem skozi 14 dni dobro na-njo pazi, ali se ne kaže kaj bolna;

5) hlapcam in deklam dobro v glavo vtisni veliko nevarnost te kuge, in jim razloži vse pota, po kterih se zatrosi; prepověj jim, de ne pušajo neznanih ljudi v hlev, pa de tudi samí ne hodijo v ptuje hleve; razloži jim nevarnost ponočniga zahajanja, ker se tudi v tem kuga zanese, in podaruj jim za varno obnašanje in njih večí trud večí plačilo;

6) kdor o sili z govejo živino v druge kraje vozari, naj vzame kermo (futer) za živino sabo in naj nikar živine v ptuje hleve ne postavlja; domú pridši omíj živino in sebe in premeni oblačílo, preden jo izpreženo spet v hlev k drugi živini postaviš;

7) kjer se goveja živina na občne pašnike goni, naj posebno župan na to pazi, de se nobeno ravno kupljeno govedo berž drugi čedi ne pridruži, ampak še le o 14 dneh, ko je bilo popolnoma zdravo spoznane. Nevarnost raztrošenja kuge po pašah je tako velika, de je po postavah od léta 1810 in 1834 razločno prepovedano, živine ob času kuge ne na pašo goniti; kdor se zoper to prepoved pregreší, bo oestro kaznovan.

(Dalje sledí.)

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 6. listopada (novembra) 1850.

List 45.

Dopis visociga ministerstva kmetijstva kmetijski družbi v Ljubljani.

Na pritožbo, od več strani zaslišano, de se senožetim, njivam, vinogradam in sploh obdelanim zemljišam silna škoda godi*), če se živina o jeseni in spomlad na pašo goni, je položila kmetijska družba prošnjo ministerstvu kmetijstva, de naj bi zoper to oestro poljsko postavo dalo in kazin (štrafingo) v denarju določilo za vsako živino, ki se na ptujim zemljišu pase. 24. dan pret. mesca je odgovorilo visoko ministerstvo, de se ravno zdaj za tako poljsko postavu z ministerstvom pravice in notranjih zadev posvetuje, in de je ono ravno tako postavu nasvetovalo, ktera bo po nasvetu kmetijske družbe v stanu, škodljivim poljskim napakam v okom priti.

Kako naj kmetovavec ravná, de svojo govejo živino kuge obvarje?

(Dalje.)

8) Tudi na to je gledati, de na pašnike, ki so blizu cestá, po katerih se klavna živina memo goni, ptuje čede ne pridejo, ker bi scer, ako so z govejo kugo navdane, oskrunile pašnike s slinami, z govno (gnojem), ki zamorejo zdravo živino okužiti. Govna (gnoj) je zlo nevarna, in nar varniši je, de se vse sožge, kar je od okužene živine in česar se je ona dotaknila.

9) Sosebno se je o nevarnih kužnih časih tistih izgovorov bati, po katerih se eno ali drugo govedo na prodaj da ali mesarju izroči, češ ker je na poti opešalo ali šepati jelo. Tacih živinčet se je zlo bati, ker nevostni gonjači se na to vižo bolnih goved znebiti hočejo. Kaj taciga se mora berž županu na znanje dati, de tako govedo ne pride med druge in de se tudi berž ne zakolje, ampak na odločeno mesto samo postavi, de se zvé, kaj je nad tem.

10) Živinski somnji so nar bolj nevarni ob času, kadar blizu kje goveja kuga razsaja. Po somnjih se je sto in stokrat kuga zatrosila. Nar bolj varno je, o tacih časih svoje živine ne na somnje gnati. Če je pa kuga že v tistim kraji, kjer bi smel živinski semenj biti, se morajo po postavi vsi somnji odpo vedati.

11) Oštarijam, kodar ptuja goveja živina ostaja, naj župani oestro prepovedó, de ptuje živine ne denejo v hlev z domačimi govedi, in de tudi scer nič ne pride v dotiko s ptujo živino, od ktere se ne vé, ali je zdrava ali ne.

12) Posebno je na mesárje oestro paziti, de mesá okužene ali take živine ne prodajajo, od ktere se je bati, de zamore okužena biti. Župani morajo skrbeti, de se ogledovanje klavne živine in mesá na tanjko zgodi, in de se vsim, ki imajo govejo živino,

*) Več od tega homo drugo pot govorili.

Vred.

živo priporoči, de tiste vode, v kateri se mesó pred kuhno izpira, v pominek ne vliva in govedam ne daje.

(Konec sledí.)

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreobrniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Nar poprej se mora pri obdelovanju Krasa zemljiše ali grunt prekopati in izrahljati, skale in kamnje, kar je nar več mogoče, odbrati, zemlja izčistiti in, kolikor le okoljstave perpusté, dobro obdelati, preden se bojo semena sejale in drevesca sedile.

V več krajih se bo tudi dalo po dolinah in jamah dobre persti dobiti, de se bo med bolj pusto in pešeno zemljo primešala; zakaj neobdelan svet in gôle skale nič družiga obrodile ne bojo, kakor mah, suhe gobe in pusto lišajovje.

Kaj naj se pa potem tû in tam seje ali sadi: to naj razsodijo zvedeni možjé, ti naj se v ta namen izvolijo, de preišejo celi Kras, ki je obdelati, de presodijo svet na raznih krajih po njegovi zemlji, legi, gorkoti, borji in družih vetrovih, bolj ali manj vlažnim zraku i. t. d., ker je gotovo, de vsaki sadež ni za vsaki kraj. Tudi na to bo pazljivo gledati: ktere reči že tû in tam po Krasu rastejo, de se jim bo pomagalo še k bolji rasti, in de se ravno tistih ali enacih sadežev še več perseje ali persadi.

Letó opravilo mora prvo biti, de se zvé in določi: kje de bo za eno in drugo reč nar pripraviš in nar boljši kraj.

Posebno pa moram svetovati, de naj bi se semena precej tam vsejale, kjer se imajo boršti narediti, in scer bolj globoko, kakor je sploh navada, prvič zato, de jih vetrovi ne razpišejo, in drugič zato, de jih suša preveč ne zatara in ne umori. —

S presajanjem mladih, še manj pa starejih dreves se pa ne bo kaj varno pečati, zato ker v teh krajih, ki so večidel pešeni, suhi in velikrat vetrovni, je tudi pomanjkanje vode — in če presajenci ne dobivajo dovolj mokrote ali izpod nebja ali po prilivanju, se jih le malo prime, večidel vsahnejo, in delo je zastonj!

Zraven domačih reči se znajo sém ter tjé tudi ptuje reči poskusiti, ktere so že po družih krajih znane, de veselo rastejo in dober sad rodíjo. Tode to se ne sme pri tem nikdar v nemar pustiti: ali je tudi Krasova zemlja in podnebje za-nje?

Dalje se bo moglo na to paziti, de se bo to, kar se bo vsejalo ali vsadilo, sleherne škode varovalo, de ne bojo mlade rastljine na nobeno vižo poškodovane; popasene, porezane ali na kako drugo vižo poškodovane, in tako dolgo ne, de bojo tako velike, de jim koj taciga več škodovati ne more.

Ko se bo na to vižo drevje in germovje dobro uko-

renilo, de bo veselo rastlo, bo začelo listje, ki z drevja in germovja pada in gnije, rodovitno zemljo od léta do léta množiti in poboljševati, — drevje in germovje pa, od léta do léta veči in močnejši, bo sčasama nasprotna in nar krepkejši stena viharjem borje. In tako bo borja od dne do dne, od léta do léta, svoje moči zmeraj več zgubivala; in tudi zemlja se ne bo po nji na vse platí trosila in v doline raznosila, kakor se zdej godí. —

Tudi prihodnji železnici čez Kras bi se dala živa drevesna stena nasprot borji narediti, ako bi se na vsaki strani v več verstah različne drevesa nasadile.

(Dalje sledi.)

Stovenske narodske pesmi v nemško prestavljene.

(Dalje.)

Že predgovorček A. Grünove zbirke je bolj podučen, kot marsiktera debela knjižura. V njem je velika pomenljivost narodskih pesem sploh, posebno pa njih notrajna véz s življenjem in zgodovino slovenskiga naroda lepo razložena. Od te strani naše pesmi pretehtati in popolnoma razjasniti, bi bilo za slovenskiga pisatelja pač kaj imenitno delo, — pa tudi težavno, če pomislimo: kakšna znanost zgodovine, šeg in tudi vraž našiga naroda, kolika bistroumnost, kako dognana nabira vsih domačih pesem in pripovedk bi bile potrebne, de bi se vse zapreke, ktere bi se utegnile zoperstaviti, na stran spravile.

Pa poslušajmo, kako Grün naše pesmi v tem oziru sodi:

„Narodska pesem je — tako pravi — cvét narodskiga življenja; eno drugo rodí, eno drugo oživlja, eno brez družiga biti ne more. Kjerkoli se je samostojno narodsko življenje razvilo, tam se tudi lastovita narodska pesem glasi. In kakor se življenje naroda v vnanje javno in notranje domače razdelí, ravno tako tudi dosledno narodska pesem v visoko ali junaško (zgodovinsko-epiško) in v domačo (liriško-idilsko) razpade. Še clo narodske pesmi od svetih rečí, desitudi bi rade nebeškiga izvira veljale, se tako posvetno ločijo: ali so javne (cerkvene) ali pa domače (proste pobožne) pesmi. Tudi slovenske pesmi razodevajo ozko notranjo vez, ktero narodske pesmi sploh, kot glas naroda, z njegovim življenjem in z njegovo zgodovino imajo. Iz starih ajdovskih (malikovavskih) časov se je dosihmal javalne kakšna pesem popolnoma obderžala; le tú in tam zamoremo kakšne ajdovske oglase zaslediti. De so se duhovni pri vpeljanju keršanske vére malikovavstvu, ktero je tačas še zmožno bilo, krepko zoperstavljali, de so se v njegovo pogubo neprenehama vojskovali, ter ga v vsakim prikazku pogumno zatirovali in iz vsih kotov preganjali, lahko zapopadeš, — in to jim tudi moraš v veliko slavo šteti, ker je bilo ljudstvo za vse zgube v taisti vojski z lučjo in blagoslovi keršanstva obilno odškodovano. Pa tega ne moremo zagovarjati, de jugoslovanski duhovni, potem že, ko je bila slavna zmaga keršanstvu davnej uterjena, so bojniga duha navajeni, še zmiraj proti nedolžnim prikazkim posvetnih veselih pesmic razsajali in ljudstvu le spokorivne otožne pesmi in psalme usiliti hotli. —“

„Krajna se je, od trinajstiga stolétja dozdej z Avstrijo pod eno krono zjedinjena (razun kratkiga francozkiga vladarstva med 1809—1813), zmiraj zvesto in pošteno pri vojskah in osodah Avstrije vdeležila. Nar slavníši pa, in, tako rekoč, na svojo roko se je v dolgočasnih kervavih turških vojskah bojevala. Ona ni le zmiraj pod Avstrijskimi banderi perva v verstí stala, temuč tudi sama pod lastnimi vojskovodi, kakor so bili Kacianer, Turjačan, Thurn, Lamberg, Lenkovič

i. t. d. s starim sovražnikom keršanskiga ljudstva v morivnih bitvah se borivši, kri svojih sinov na bojiših tistih vojsk potokoma prelivala. Po zemljopisni legi od pašetov turških mej, če je bil tudi mir storjen, vsako léto napadovana, je bila cela dežela skozi stolétja veliko taboríše, od streljaštev in vojskinih naprav stermeči grad; kar je ljudstva za orožje bilo, je vse, kot množica velike sprednje straže, na vsaki hip za odhod in boj pripravljeno stalo, oprezovaje: kdaj se bojo germade na vsih gorah zažgale v znamenje, de se ima o malo urah cela dežela pod orožje spraviti. Tú je bila vsaka hiša prekop; gradovi in še clo cerkve so tabori postali, s stolpi, ozidjem in z rovi obdani, — v brambo neoboroženim, v varstvo nanešenimu blagu.“

„Ta dôba nar bolj terdih in serditih bojev je nar slavníši v zgodovini te dežele. Odsihmal so vsi pesniški spominki; njene posebni lastnosti pa ste: vojaško življenje naroda, in ž njim samostojna narodska pesem. Letá vzame junake, ktere poslaviti hoče, ali iz števila domačih vojšakov in klatovitezov, večidel pa iz zgodovine in pripovedk sosednih narodov, kterih prigodbe se z našimi véžejo. Toraj ima orjaška podoba serbskiga junaka Kraljevića Marka, verjetno po bojnih tovarših iz Horvaškiga in Slavonije les zanešena, še zdaj v Krajnski narodski pesmi nekaj veljavnosti; pa vse druge v nje prekosí ptuja, skoraj basnovita prikažen, kralj Matjaš po iménu. Kjer zgodovina to basnovito podobo zaščití more, spoznamo v nji Matija Korvina Hunjada, ogerskiga kralja (po ogersko: Matyas Kiraly), kteri je tukaj zraven svojih junáštev in dogodb, tudi od svojiga očeta in družih junakov dopernešene, pa morebiti še clo pregrehe zadnjiga Celjskiga grofa prevzeti moral. (Poglej znane pesmi: Kralj Matjaš v turški vojski, in Matjaševa smert.) Pa njegova pomenljiva igra še ni dokončana, ker ljudstvo, svojim ljubljencam in braniteljem hvaležno, ne dopustí, de bi mu smert tako drago posestvo ropala. Tak verjame česki kmet, de njegov dobrotnik Jožef II. še zdaj živí, de le po svoji stari navadi skrijev po daljnih deželah popotva, kjer se v starinski kočii z upreženimi medlimi kljuseti vozi; — tak marskteri francozki star vojšak terdi, de Napoleon še ni umerl, de le v jutrovi deželah barbarskim trumam poduk daje, kako se po evropejsko vojskuje in vojšaki vajajo; — ravno tako tudi po pripovedki Jugoslovancov kralj Matjaš še ni umerl, on le spi v eni jami globoko na Ogerskim, in se bo gotovo obudil, kakor Friderik rudečobradec v gori Kyffhäuser, in Veliki Karol v Solnograškim Untersbergu, kakor Danec Holger v obokanim poslopju blizo Kronburga, in Britanec Artur v nekim hribu svoje domovine. Tam sedi s svojo černo vojsko pri mizi pod lipo — slovenskim narodskim pesmam lastovitim drevesam — pod ktero se vse zgodi, karkoli poglavne rečí ali deželo dotiče. Po stari pesmi, ktera se pa v to zbirko ni vzela, se kralj Matjaš, kakor Orfej po Evridiko, z gosli v roki, še clo v pekel podá, si svojo mertvo ljubico otet, kar se mu po ravno tako, kakor Traškemu pevcu po volji ne izide, ker milica zavkaženo molčanje prelomi.“

(Dalje sledi.)

Jožef Juri Strossmayer
novo izvoljeni škof Bosansko-Djakovski in Srimski (v Slavonii), presvitliga cesarja pridvorni začastni kaplan i. t. d.

Dobili smo te dni od častitiga gospoda iz Dunaja obraz in govor *) prečastitiga gospoda škofa Jožefa Jurja Strossmayerja, ki ga je v nastopu svojiga

*) Lepa hvala za lepi dar.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 13. listopada (novembra) 1850.

List 46.

Kako naj kmetovavec ravná, de svojo govejo živino kuge obvarje?

(Konec.)

13) Goveja kuga se večkrat zatrosi po deželah, kodar v vojskah armade marširajo in se za njo klavna goveja živina žéne. Treba je skerbeti v taci okoljšinah, de ptuja živina v odločenih ostajah zunej vasi ostane, in nikakor ne sama, ne po ljudéh, v dotiko z domačo živino ne pride, in de vse, karkoli je morebiti klaje, stelje in gnoja po nji ondi ostalo, sena stran spravi ali clo sožgè. Za konje se scer ni bati, de bi bolezin po okuženi klaji ali stelji našli, pa nevarno je, če se taka klaja konjem daje, ali se jim s tako steljo nastilja, ali gnoj na njivo spelje, kamor znajo goveda priti, ker se potem kužnina dalje zatrosi.

14) Ako je že scer treba, de gospodar ali gospodinja na svojo živino pridno gledata, de se nobena bolezin v začetku ne zanemari, je ta skerb o kužnih časih še toliko potrebniji, de se živinče berž iz hleva na kak posebni kraj dene, če količkaj kakšne sumljive znamenja kaže, od katerih smo že govorili. Pa to še ni zadosti, ampak neutegama se mora županu na znanje dati, če se kaj nevarniga zapazi, de on to berž dalje cesarski kantonski vradii naznani, ktera poskerbí, de se po obstoječih postavah sumljivo živinče po izvedenih možéh preiše in po spoznanju, ali je kaj nevarniga ali ne, sledeče ravnanje zapové.

15) Ker ob časih kuge nobena živina na občinske pašnike ne smé, je treba, de se kmetovavci ob času nevarnosti kuge s potrebno živinsko klajo preskerbé.

16) Dobro je tudi, če je mogoče, de si soseske že poprej kakšin odločen kraj poskerbijo, kamor bi zamogli popolnoma bolno živino ali tako, pri kateri se je bati, de je bolna, postaviti.

17) Je kuga že v deželi ali saj v nar bližnji soseski, kar deželna vradija povsod hitro naznanje da, takrat se morajo vse tukaj nasvetovane naprave oestro spolnovati, in za to postavljene vradije (gospoke) so natanjko ubogati v vsim, kar zapovéjo. Bog ne daj, de bi se tukaj kdo njih ukazam zoperstavljal, ali pakaj bolniga skrivati hotel, — nesreča in škoda bi bila ne le za celo sosesko, temuč tudi za celo deželo in morebiti še za več dežel silno velika!

Gotovo je, de je sitno in težavno, kar je o kužnih časih kmetovavcam storiti treba — ali to natanjčno in zvesto ravnanje je edina pomoč, se te strašne kuge obvarovati, ali če se je kje že začela, jo nana glama zatreti ali saj okrajšati in se še večí škode obvarovati.

Hvala Bogu! de goveje kuge še ni na slovenskih mejah, in Bog daj! de bi se jim tudi ne približala. Vunder je vsim našim kmetovavcam silno potreba, de

so podučeni v vsim, česar je treba vediti, de se spozná velika nevarnost, — de se oestro pazi na vse prikazke, — de se nič ne zamudi; — de, prevideni s potrebno vednostjo na straži stojijo, ako bi se utegnili ta morivka goveje živine tudi k nam prikrasti.

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreobniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Izmed vsih vsih drevés, saj za prvo obsetev, je posebniga priporočila vredno za Kraški svét ahác ali ahacija, ki se tudi farš, signojka, bagrena (gemeiner Akazienbaum, Robinia Pseudoacacia) imenuje.

Priporočá ga njegova hitra rast, v kateri vse druge drevesa prekosí, pa tudi njegova koristnost na več strani.

To drevo zraste zelo visoko in debelo, in doseže v svoji domači deželi Virginii in jutrovi Ameriki visokost od 60 do 80 čevljev, debelost pa od 19 do 25 pavcov.

Se priporočuje zavolj njegoviga lepiga obrastja in sence, ktero od mesca majnika noter do avgusta s svojim perjem zmeraj večí dela, Njegoviga perja ne poškoduje nobena žival, ne gosence, ne kebrí, in je prav dobra in zdrava piča (futer) za živino.

Njegovo prijetno dušéce cvetje dáje veliko in posebno dobriga medú čebelam, ki ga na ahácu rade nabirajo. Tudi obrodí veliko semenskiga zernja, iz kteriga se da veliko olja izprešati, ki je pripravno za vžitek.

Lés je gibčen, pozneje pa postane posebno terd in terpeč, in ker ne gnije z lepo, ga zavolj tega rabijo ne le za dela v zemljo temuč tudi pod vodó. Koristnost ahacije za vinograde je znana. Tudi za mnogotero drugo orodje je nje les pripraven, — ker razun imenovanih dobrih lastnost je tudi njegova barva stano vitna in od dne do dne lepši. Za mnogo hišno orodje, za palice, štange, dile, mize, skrinje, kakor sploh za mizarske, kolarske in strugarske dela je prav dober, samo posušiti se mora poprej, de se potlej ne razpoka.

Tudi prav dobro oglje da ta lés, ne le za naše domače ognjiša, temuč za mnoge fabrike; sosebno služi v solinah in solitarnicah.

Nadalje se še priporočí ahacija ne samo za drevesne ulice (alé), ampak tudi za žive plotove ali meje v vertih in po drugih krajih, posebno zavolj svoje hitre rasti; zakaj skušnje učé, de ga ni drevesa v naših krajih, ki bi na pusti, kamnitni zemlji ali med skalnatimi zemljiši, s tolikšnimi dobrimi lastnostmi tako dobro in hitro raslo, cvetelo in seme obrodilo kakor ahác. Ahác iz semena o enim létu po dva in tudi po tri čevlje visoke mladike požene, iz kterih o treh létih, če je še v tako slabim zemljišu, de je le prekopano in enmalo obdelano, čez en seženj visoke drevesca zrastejo.

Ahacjevo seme bi tedaj utegnilo za Kras tista pripomoč biti, s katerim bi se dali njegovi goli in pusti kraji nar hitreje vgojzdi.

Med seme tega dervesa naj se pa sejejo tudi družih drevés semena, ki bojo gotovo boljši in hitrejši rastle, kakor če bi bile same, zato ker bojo od ahacjevih, ki hitreje rastejo, zmeraj več sence in tudi potrebne rose izpod nebja dobivale, ki jim boste pri rasti veliko pripomogle, de se bojo lože ukorenile. Ahacija jim bo dala narboljši zavetje.

Še pa moramo opomniti, če hočeš, de ti drevesa visoko rastejo, jim smeš le od korenin gori pertlike in vejice po deblu proti verhu trebiti in obrezovati, sredni verh pa moraš pri miru pustiti. To velja tudi pri družih drevesih.

Ako pa nočeš visokih dreves imeti, ampak pertlikovce, jim pa znaš verhe, kar je čez 8 ali 10 čevljev visočine, preč porezovati ali pa posekovati, vsako léto ali pa vsako drugo léto. Tako si znaš veliko derv za kurjavo ali mnogoterih palic za druge reči napraviti.

In še zato je dobro, de se več dreves precej od konca vseje in poskusi, ker bi se utegnilo primeriti, de bi se ta ali una sorta prav ne obnašala ali sicer vseč ne bila; tako se zmeraj popred in ložeje iztrebi, kakor pa pozneje perseje ali persadi. Vunder se pa sme letó še le potem zgoditi, kader manjši drevesca, katerih zarod želimo, že nekoliko odrastejo in močnejši postanejo.

(Dalje sledi.)

Ali se smejo soseskini lovi ali jage pod rokó v najem ali štant dajati?

Sém ter tjé se sliši, de nekteri župani soseskino lovstvo (jage) pod rokó v štant dajejo, namest očitno po razglasih in po očitnih dražbah ali licitiringah. To zna soseski v škodo biti, ker se po očitnih dražbah večidel višji najemšina skupi, kakor pod rokó. Tako je dalo županijstvo lov Prevojske soseske za 6 gold. na léto v štant, za kteriga bi se bilo po očitnih razglasih lahko 20 gold. skupilo. Ali bi ne bilo prav, de bi visoko ministerstvo postavilo dalo, de naj bi se občinski lovi ne dajali pod rokó v najem, ampak po očitnih razglasih?*) in de bi se ta denar obernil za popravila šolskih hiš in za njih kurjavo,**) ker je znano, de šolam denarja pomanjkuje.

V Šent Vidu na Dolenskim. Andrej Inglič
v iménu svojih sosedov.

Jožef Juri Strossmayer
novo izvoljeni škof Bosansko-Djakovski in Sremski (v Slavonii), presvitliga cesarja pridvorni
začastni kaplan i. t. d.

(Konec.)

„Véra nam pa — govori milostni škof na dalje — dva veličanstvina izgleda domorodne ljubezni pred oči postavlja, eniga našiga Odršenika samiga, kterimu se je, ko je na Jeruzalem pogledal in sile in nesreče prevdaril, ktere je to mesto zavoljo terdovratnosti preterpeti imelo, mило storilo, de se je bitko zjokal nad

*) Ministerstvo je po dani postavi izročilo županijstvom, de naj ravnajo s soseskinim premoženjem, kakor je za dobiček soseske nar bolj prav, in pričakovati je, de se bo povsod tudi takó ravnalo in de se bo povsod vse očitno godilo. Kaj pa je vzrok tega, de je bil Prevojski lov pod rokó v najem dan, bo županijstvo odgovor dalo soseski, ker župani so za vse, kar storé, odgovorljivi.

**) Svét, de naj bi se lovska najemšina za šolo obernila, je velike hvale vreden, ker nobena županija nima večí potrebe, kakor, za šolo skrbeti. Vred.

njim. Dobro opomni gledé tega učeni Bosuét (Politique sacr. I. I. art. VI. 2. prop.), de je Jezus, ki je vés svet z neizmerno ljubeznijo objel, svojo kri s posebnim ozíram na svoj narod prelil, in hotel, de se po žertvi (darú), ki jo je na lesu križa za celi svet prinesel, tudi ljubezin do domovine posvetí.

Drugi izgled ljubezni do naroda svojiga nam daje sveti apostelj Pavel, kteri previdši v duhu prihodnje sile in nesreče svojiga naroda (v IX. pogl. lista do Rimljanov) mило govori, de bi rad sam vse zlo (hudo), ktero njegoviga naroda čaka, preterpel, če bi ga le s tem rešiti mogel. — Pravi kristjan pa sreče in blagostanja svojiga naroda ne meri z merilam tega sveta, ampak z merilam svoje vére, ki nas uči, de brez kreposti in čiste vestí ni ne sreče ne napredka.“

Kar še domači ali narodski jezik utiče — govori učeni škof — ga čísla kristjan kot največi dar božji, — kot ogledalo, v kterim se duša in serce njegoviga naroda v svoji bitnosti pokazujete; — kot narmonočnejši podloga narodske omike, — kot narpravniši sredstvo, s kterim se duh narodski jezik omika ali izobraži, obogati, oplemení; vse pa od njega odvrača, kar bi ga ponižati, pokvariti, ostrupiti moglo. Tode nikdar ne prezéra družih jezikov, ampak rad se jih uči ter blago iz njih nabrano v zakladnico svojiga naroda prenaša, po izgledu bčelice, ktera po raznih tratah medni sók nabéra ter ga v svoj uljnak nosi!“ —

Kdo izmed našiga slovanskiga rodú, prebiraje ta pastirski list slavniga škofa, kterimu je narodski jezik toliko pri sercu, ne bo srečno číslal tistiga ljudstva, ki ima taciga višjiga pastirja, kteriga iskreno prizadevanje je omika naroda po njegovim maternim jeziku, brez kteriga je vsako izobraženje prostiga ljudstva — prazno početje.

Stovenske narodske pesmi v nemško prestavljene.

(Dalje.)

„Tako narod osebam svojih naj ljubših vitezov natvezuje — brez natanjčniga pretresa — svojo in ptuje lastnosti, junaštva in dogodbe, kakor so se mu po povestih na znanje dale. Neugasljiva serditost do Turka, mnogokrat v okrutnost zdivjačena*), te vnema ro

*) Tako se Marko nad Turčinam grozovito mašuje. Pogledj Vrazovo zbirko st. 14, kjer se poje:

Tako je rekel Marko mlad:
»Usmiljenje ti čém skazat,
»Jez hočem živ'ga te pustit,
Oj živ'mu pa ne zdrav'mu bit.«
Hiti ga zdaj spod mize zleč,
Po svoje hoče mu postreč.
Polomil mu je vse kosti,
Staknil mu potlej je oči.
Na berz'ga konj'ca ga je djal,
Bandero svojo v roko dal —
Ga nesti caru turškimu.

Tudi kralj Matjaš Turkam ne prizanese, kakor nam pesem: Ženidba kralja Matjaša (Stanko Vraz str. 21.) pové:

V obojo kralj pa seka stran,
V obojo družu mika stran:
Po bliskovo mu sablja gre,
Za žnico snopje stavka se,
Za koscam trava vred letí,
Za njim po versti Turk leží.
Pa belče vdir, de prideta
Gor do kovača vmazanca.
Matjaš mu reče: »Kaj ti dam?
»De turški kuješ si poznan,
»Berž konj'ca zbosi, preobuj,
»Narobe podkov mu prekuj.«
Turčin narobe prekoval,
Pa kralj z levico zlat dajal,
Z desnico glavo proč mu djal i. t. d.

Veliko, ali clo vse je na tem ležeče, de se posejani razorčki le kar je prav, ne preveč ne premalo, z zemljo potrosijo, in dobro in varno z vejicami pokrijejo; — zakaj pod njimi zemlja delj časa mokroto obderži, in zraven tega vejice tudi ptičam seme zobati branijo, kali semena in v prvi mladosti drevesca pred soncam in plohami obvarjejo. Kader so o kresu drevesca nekoliko zrastle, se vejice odzdignejo in v verste med razorčkam navpik v tla zataknejo, de tako šibkim rastlincam v polétni vročini potrebno senco delajo.

(Dalje sledi.)

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreobrniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Za ahacam se zamore priporočiti bela murba (weisser Maulbeerbaum, morus alba), ktera 15 do 20 čevljev visoko zraste in nar boljši perje za rejo svilnih gosenc daje.

Ti se pridruži černa murba, (schwarzer Maulbeerbaum, morus nigra), ktera še višji zraste, 30 do 40 čevljev visoko, in se rabi kakor poprejšnja. Z njenimi jagodami se dajo tudi vina čistiti in postanejo dobriga okusa. Obe plemeni se daste še za več družih reči rabiti.

Za temi drevesi se verstí recljasti hrast, (Stiel-Eiche, quercus pedunculata), kteri zraste od 100 do 180 čevljev visok in doseže starost od 300 do 500 lét; korist tega dervesa je velika.

Enak recljatimu hrastu je grozdnati hrast (Trauben-Eiche, quercus robur), ki med vsimi hrasti nar viši starost doseže, 400 do 600 lét, in 100 do 120 čevljev visok postane.

Zraven teh so še mehko-dlaknati hrast (weisshaarige Eiche, quercus pubescens); — cer (Burgunder-Eiche, quercus cerris) in pa avstrijski hrast (österreichische Eiche, quercus austriaca), ki vsi zavolj velike koristnosti zaslužijo, de se po želodu prav pridno zasejejo in obdeljujejo.

Če pogledamo v stare čase nazaj, kteri nam pokažejo, de je bil na Krasu nekaj mogočin hrastov gojzd, nam to očitno kaže, de se zna, kar je bilo, kadaj zopet biti.

Nadalje se priporočuje:

Bukev (gemeine oder Wald-Buche, fagus sylvatica); ona dorase visočino od 100 do 130 čevljev in je zavolj njeniga lesá, kakor tudi zavolj sadniga zernja eno nar koristniših, v rasti nar lepših in med borštnimi dervesi nar imenitniših dervés. Bukev da narboljši les za kurjavo, ki se tudi za brez števila veliko reči podela. Po spričevanju Virgilija je bilo nekaj vse hišno in tudi drugo orodje Rimcov iz bukoviga lesá. Njeno oglje da nar hujši vročino, 10 vaganov (mecnov) tega oglja da nek 4 cente potašlja. — Njeno zernje da dobro pičo za živino, posebno za prešiče, in veliko olja dobriga okusa, ki se da prav dolgo hraniti. Množi se po zernju, in nar bolje ga je v jesenu sejati.

Beli gaber (gemeine Hainbuche), carpinus betulus); les tega drevésa je za kurjavo in oglovje grozno dober, in se za vse rabi, kar ima dolgo terpeti in močno biti. Zraven tega se tudi posebno perporočuje za žive meje in plotove.

Za tem se verstí in priporoči gabrovna ali černi gaber, (gemeine Hopfenbuche, ostrya carpinifolia), ki veliko hitrejši raste, kakor poprejšnji beli gaber, scer se pa tudi ravno tako rabi. — Oba se po semenskim zernju množita in o jeseni sejata. —

(Dalje.)

Kakó Kitajci za gnoj skerbé.

Ni ga ljudstva, kakor so Kitajci (Kinezje). Marksteri se bo smejal, slišati, kaj Kitajci za gnoj vganjajo. Ko je prišel Angležki poslanec Lord Amhorst s svojimi ljudmi v Peking (poglavitno Kitajsko mesto), so Kitajci zmiram za njimi bili, in vsaciga spremili, če je šel svojo potrebo opraviti. V Pekingu nimajo straniš (sekretov), ampak velike perstene posode, kjer človeško in živinsko blato, in kar se scer v kuhinji preč verže, nabirajo. Je posoda polna, se berž prodá ali za sočivje zamenja. Tisti vozički, na kterih sočivje v mesto vozijo, pripeljejo vselej mehkega gnoja domú za verte. Rožnina, kosti, saje, pepél, perje, dlake — vse se za gnoj porabi. Brivci, ki tudi lasé strižejo, jih nabirajo v žakelj in prodajajo vertnarjem, zato tudi zastonj ljudi strižejo. — Pri ti veliki skerbi za gnoj ni čuda, de je njih polje tako neizrečeno rodovitno.

Slovenci! posnemajte Kitajce.

100 cekinov!

Svitli nadvojvoda Janes so že v letu 1846 zastavili 100 cekinov tistimu v darilu, ki bi na naslednje vprašanje nar boljši odgovor dal: „Kaj je tega krivo, de so posli vedno slaběji, in s čim bi se dala ta napaka, ki je kmetijstvu v veliko škodo, odverniti?“ — Nihče dosihmal še ni na to vprašanje také odgovoril, de bi bil teh 100 cekinov zaslužil.

Nasvèt novih mesečnih imén za vse Slovane.

Slovani imamo, kakor je znano, razun 12 latinskih, 34 mesečnih imén. To nadlogo odpraviti, so se od več strani mnogi sveti zaslíšali; tode potrebam niso zadostili. Zdelo se mi je, de ti, ki so hotli pripravne mesečne iména dobiti, jih niso po pravi poti iskali. Zato sim poskusil, na novi podlagi, po novim zmislju za veselno slovansko rabo perpravne mesečne imena osnovati. Moje premišljevanje me je nasledeče napotilo:

I.

Od štirih létnih časov se trije, namreč: léto, jesen, zima v vsih slovanskih narečjih enako glasi. Samo tisti létni čas, ki po zimskim spanju vso natoro v novo oživi, to je spomlad, ima razne iména; postavim per Slovencih: spomlad, vigréd, pri Ilirjih proléto, per Polcijih wiosna, przednowek, per Čehih wesna, jaro, per Serbih proletje, ino per Rusih wesna. Ker pa ta različnost imén za eno ino tisto reč vesolni vzajemnosti in zedinjenju škodje, ino razumnost med narečji zlo moti, tedaj svetjemo, posebno v našo prihodnjo rabo ta létni čas tako kerstiti, de bo vsim umeven, zraven tako osnovan, kakor se v djanju pokaže, namreč: ker on vso natoro v novo oživi, bi bil oživni létni čas, ali oživen imenovati. Tedaj naznamimo za našo daljno dodélo 4 létne čase: oživen, léto, jesen, zima.

II.

Vsaki teh 4 létnih časov se v 3 enake oddelke razdeli, tako de prvi oddelk začetku, drugi sredi, in tretji končavi létnega časa spada. Te oddelke mesce imenujemo.

Tedaj pristojé vsakimu létnimu času trije mesci, zato imamo: tri oživne, tri jesenske, ino tri zimske mesce.

Ti trije mesci pa vsaciga létnega časa se morajo kakor v natori, tako tudi z besedo med sabo razločiti. Vsak mesec mora svoje različno imé imeti. Gotovo je nar bolj perpravno, umevno in naravno, če jih potem, de prvimu začetek, drugimu sredi, in tret-

razpošlje po županih po deželi in naznani dan in uro volitve.

Dan volitve ni po vsih deželah edini, ampak kakor ga komisija določi; za Krajnsko kronovino je po deželi 19. dan tega mesca odločen, kateri dan imajo opravičeni volivci ali sami s poverljivim listam k davkini vraditi priti in ustno voliti, ali pa ji zapečateno in od sebe podpisano pismo s poverljivim listam poslati, v katerim pismu zapišejo tiste možé, ktere oni volijo; — za Ljubljansko mesto je pa dan volitve na 30. tega mesca od 9. do 12. ure odločen v hiši mestne županije.

Vsak opravičeni volivec bo dobil imenik vsih opravičenih volivcov, pooblastni list, in pa tisti listek, na kteriga ima iména tistih mož zapisati, ktere izvoli, sicer bo pa ta poglavitni volitni imenik za pregled tudi očitno razporežen po deželi pri vsih c. k. davkinih vraditvah in kantonskih poglavarstvih, — v mestih in terjih pa pri županijah v Ljubljani, Kočevju, Kerki, Idrii, Krajnju, Ložu, Loki, Kostanjevci, Metliki, Novim mestu, Litiji, Radoljci, Kamniku, Černomlju, Višnjigori, Turjaku, Kropi, Mokronogu, Teržiču, Verhniku, Planini, Ratečah, Ribnici, Žužemberku, Senožecah, Vačah, Beli Peči, Vipavi in Cerknici. Tako je naznala volitna komisija za Krajnsko deželo.

Nadjati se je, de bojo vsi kupčevavci, štacunarji, kramarji, fabrikanti, obertniki in rokodelci se z velikim veseljem poslužili te nove imenitne pravice, po kateri si zamorejo izvoliti možé, ki se bojo potegovali za pridkupčijstva, obertnijstva in rokodelstva.

Ti možje, po vašim zaupanju izvoljeni, bojo vedili, kje vas čevlji tišé; bojo naznanaovali Vaše vošila in potrebe ministerstvu, in ono je obljubilo, jih poslušati in po moči pomagati. Se vé de le pravična reč bo vselej pravico dobila.

Mi pa, ki povsod za veliko potrebo in dobroto spoznamo, de se zaslišijo sveti zaupnih mož, ki jih je ljudstvo izvolilo, pozdravimo začetek kupčijskih in obertnijskih zbornic s serčnim veseljem.

Tode pravi, umni in pošteni možje se morajo izvoliti, ki poznajo vse Vaše reči natanjko, jih véjo dobro presoditi in za pravico govoriti. Te zbornice so gotovo velika dobrota, de v marsikterih kupčijskih in rokodelskih zadevah ne bo treba kakor popred drugod pravice iskati, po dolzih potih in s takimi stroški, ki so včasih več znesli, kakor je cela reč vredna bila.

Premislite tedaj dobro tiste možé, ktere boste volili! Kteri imate z mestam in po deželi več opraviti, boste že take poznali, kterim boste zaupanje dali.

Brez de bi Vam hotli tega ali uniga posiliti, Vam bomo morebiti drugo pot nektore nasvetovali; volitev Vam je pa na Vašo prosto voljo dana.

Buttlarjeva vodba

za
drevesne sadiša in presadiša.

(Konec.)

Slavni g. Buttlar dalje od nekiga železniga orodja govori, s kterim na presadiših v gojzdu luknje v zemljo napravi, drevesea noter vtakne, in z ravno tem železam zemljo na korenine pritisne; tako o kratkim času velike prostore obsadi, ker sam dobro vaje delavec v gojzdu na dan 1188 drevesc usaditi zamore. — Ker pa g. Buttlar sam obstoji, de to železo na kamnitnih tleh ne velja, in ker mi zdaj le za Kras pišemo, bomo tukej samo to opomnili: de naj se drevesca na bregih bolj globoko posadijo, kakor na ravnim, — de naj se koreninice lepo razdelijo, s perstjo obdajo in k nji v

tla pertisnejo; — de, ako bi zemlje primanjkovalo, alj bi clo slaba bila, se bo na Krasu iz kernic ali kotlov, ker se je dosti dobí, donesti znala; — de naj se tisti kraji, kjer pozimi sneg pade in obleži, pozno o jeseni o mladi luni pred ko zmerzne obsadijo, ti drugi pa zgodej spomladi, kakor hitro se ni več mraza bati; — in de, ako se bo delo umetno razdelilo, to je, de se bojo posebni delavci za kopanje, sejanje, pokrivanje, — za presajanje in nošo drevesc in zemlje, i. t. n. postavili in če se bo vsak svojiga dela dobro navadil, bo delo dobro od rok šlo in tudi na Krasu majhne stroške prizadjalo.

V Gorici.

Jos. Koller.

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreobrniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Bela breza (weisse Birke, Betula alba) zrasede v 60 létih še čez 80 čevljev visoka. To drevo je grozno velike vrednosti, vsaka stvarica se da za kaj družiga dobro porabiti, naj bo les, (ogljje, pepél), korenine, veje, šibovje, perje, koža ali skorja, cvetje. Množi se po semenu.

Pravi kostanj (echter Kastanienbaum, Castanea vesca) dorasede visočino od 50 do 60 čevljev, včasih na močnosti in visočini še hrast prekosí. Les je grozno terpeč in ima veliko enakost z hrastovim, zato se pa tudi za posebne in imenitne dela rabi. Sad je, kakor je znano, dober živež; so nekteri kraji, kjer se prebivavci skor le od tega sadu preživé, iz kostanja se dela tudi olje in štirka. Posebno za revne kraje je priporočila vreden; množi se po sadu in po pogrobanju vejic v zemljo.

Borovec ali farovec (gemeine Kiefer ali Föhre, Pinus sylvestris) postane 80 do 100 čevljev visok, in 3 do 4 čevlje debel, in da težák in terpeč les, ki se za veliko reči in na mnoge viže rabi. To drevo da tudi sploh znani terpentini, in iz smole se tudi terpentinovno olje dela. Množi se to tako koristno in obrajtano drevo po semenu, ki je v steržih, in se seje mesca maliga travna ob času, ko je nekoliko mokrotno vreme, ki potem že v 6 tednih kaliti začne. Borovec narajši rase na kamnitim, pustim in precej suhim svetu, zato se ne more za slabe kraje zadosti priporočiti.

Mecesen (gemeiner Lerchenbaum, Larix europaea ali Pinus Larix) je nar koristniši iz verste smrečnatih dreves, in jih tudi v rasti prekosí; ker že v 16 létih 40 do 45 čevljev visok zrasede, v 50 do 70 létih pa od 60 do 80 čevljev visoko doverši. in večkrat pa še višji. To drevo je enako hrastu, je za nad- in podvodne dela, kakor za barke na morju in še za druge reči; les je neminljiv, in se tudi za silno veliko in prav imenitnih del porabi. Množi se po semenu, seje se spomladi, in že v 4 tednih rudeče kalí požene. Mecesen raste v pustih, kamnitih in skalnatih krajih po visocih in nizkih hribih, kakor tudi po ravninah, na vsakterim zemljišu prav dobro, zato pa tudi zasluži na vso moč za sejanje in pomnoženje priporočen biti.

Jelka (Edeltanne, Abies pectinata ali Pinus Abies) nar večí zrasede in nar starejši drevo postane med vsim, ki se med smrečnate drevesa štejejo, ona se najde 160 do 180 čevljev visoka in 6 do 8 čevljev debela, in njeni les ostane večkrat 300 lét zdrav in dober, ki se za silno veliko imenitnih in dobrih reči rabi. Množi in seje se po semenu.

Smreka (gemeine Fichte, Pinus picea ali Abies excelsa) zrasede tudi 160 do 180 čevljev visoka in po

5 do 8 čevljev debela. Nje les je prav koristen, in se na mnoge viže in za veliko reči porabi. Množi in seje se tudi po semenu.

Te štiri dozdej imenovane sorte, kakor borovec, mecesen, jelka ali hojka in smreka se še zato posebno priporočé, ker na vsakim, še tako slabim kraju in zemlji rade in dobro rastejo; po njih listji pa dobro perst ali zemljo delajo in množijo, de po tajisti tudi druge rastljine prav dobro rasejo.

(Dalje sledi.)

Veliki zbor kmetijske družbe v Ljubljani..

20. dan p. m. je bil veliki zbor kmetijske družbe v Ljubljani, ki ima po postavah vselej mesca listopada biti. Če ravno se o tem zboru ni toliko udov snidilo, kakor poslednjikrat, ko so nas ljubljani nadvojvoda Janez s svojo pričijočnostjo počastili, so bili pomenki vunder precej živi. Povsod se kaže, de se je z novim časom tudi svobodnost govorjenja bolj razvila in de je malokdo boječ, očitno govoriti, ako ima kaj povedati. Če o prvih poskušnjah še ne gré vse natanjko po zborniškim redu (parlamentarischer Form), se bo sčasoma vse to že privadilo. Vsaka reč se mora naučiti po skušnjah.

Naš gosp. deželni poglavar, grof Chorinsky, kakor tudi mnogo namestnikov družih kmetijskih družb in več predstojnikov in odbornikov naših podružnic je počastilo s svojo pričijočnostjo ta zbor, kteriga je družbe predsednik gosp. Fidelis Terpine, s prijaznim pozdravljenjem začel.

Družbe tajnik, Dr. Bleiweis, je oznanil potem zboru vse imenitniši opravila, ki jih je po poslednjim velikim zboru središni odbor opravil. Z veseljem se je zaslišala mnoga podpora, ktero je zopet c. k. ministerstvo kmetijstva in pa c. k. deželno poglavarstvo kmetijski družbi naklonilo. Naznanil je dalje zboru, de poduk slavniga g. profesorja Hlubeka „kako murve in svilode (svilne gosence) rediti“ je v slovenskim jeziku za natis že izdelan in gosp. Hlubek pripravljen, naši družbi potrebno število lepih podob k ti knjižici brez plačila podariti. Zbor je sklenil, 600 iztisov napraviti, in jih po nar nižji ceni prodajati, nekatere pa tudi, posebno šolam, brez plačila podeliti. — Ravno tako je bilo na predlog g. fajmoštra Vertovca sklenjeno, njegovo „Sporočilo slovenskim vinorednikom“ berž v natis dati. „Novice“ bojo na „Novične“ stroške še to leto to izverstno delice svojim bravcam v dokladi brez plačila prinesle; razun tega si je pa domoljubni g. fajmošter še posebej 1200 iztisov naročil, de jih bo razdelil po slovenskim.

(Dalje sledi.)

Nova slovenska knjiga. Robinson mlajši.

Celi dve leti je ti dragi ljubljene mile mladeži k nam na potu bil in mesec dni bode, kar je njegova blaga, zabave in uka polna knjižica v slovenski obleki na svetlo prišla in sicer po izverstni roki prečastitiga Oroslava Cafa. Radostnega serdca jo pozdravimo in spisatelju prelepo hvalo rečemo. Slobodno se vsa naša mladež te mične, kratkočasne pripovedi iskreno veseli. Neke — neke zadovoljne ure si bode pri njej zavžila, neko važno resnico in znanost si veselovaje prilastila.

Učecim se mladenčem pak še podá ta kniga drugo ugoto in imenitno korist. Skoro nevedoma in igraye jim pomaga dobro stopinjo k napredku; jo pelje po kratkem potu k našim naj izobražnejšim srodnim bratom

Čehom in jim do njih bogatega slovstva skoro na pol vrata odpre.

Večo korist pak še podá našemu domačemu slovstvu s svojo zbirčico čistoslovenskih, prereditih in težko pogrešanih besed, ktere nam kakor žlahtne bisere iz morja pozabljivosti reši in iz skritega zakotja na beli dan prikaže. To je dragi zaklad. U tem zvedeni možje znajo, da je vsaka zlat vredna. Slobodno se toraj veselimo!

Alj žali Bog! da se je v to ljubo knjigo čez navado in potrebo natisnih in popravnih pomot ukradlo — posebno iz začetka. Nekatere besede so popačene, krivo ločene i spojene, zmes ločniki in čerte izpušene, naglaski na robe in včasih clo iz spodnje verste v gornjo postavljeni!! Očiten dokaz, da spisavec ne mogel sam svojega zalega sinka z očetovsko ljubeznjo, skerbjo in sprevidnostjo ali po vesti prijateljski roki v beli svet upotiti!

Vunder se bistri Slovenc berž v to najde, potika na teh malenkostih mu koj premine in s tem več se veseli obilnega sladkega, zdravega jedra, po katerem mladega bravca tak silno mika, da hrepeni in komaj včaka berž, berž zvediti, kar se bo dalje godilo. Taka se godi tudi dorašenim. Če pak za tega voljo radi prizanesajo sem ter tje krivi čerki in se vsi novemu slovstvenemu cvetu radujemo, to vem, da nekdo gotovo ne — gotovo ne spisavec sam — kteremu lahko serce žalosti in bolečine poka, in rudečica lice poliva, da mu negoda in huda uima toliko lepega cvetja pokvari in z neslano spako podmeni! Naj ga tolaži, kar nas: da še namreč sploh toliko preblagega dišila ostane, da prebrana kniga brave in poslušavce prijazno zavneha in popolnoma zadovolji. Zraven ima papir in natis prav prav snažen in je za 1 gold. dober kup. Bog daj toraj tudi pri nas Mlajšemu Robinsonu toliko serčnih prijateljev, kolikor povsodi drugod. Živkov.

Novičar iz slovenskih krajev.

Iz Koroškega. Na sv. Katarine den je bila volitev župana in odbornikov v Borovljah. Volitni oddelki so bili 3; volilo se je 12 odbornikov in 6 namestnikov. Akoravno vsak previden človek spozná, da za oskerbovanje srenjskih zadév izvoljeni možje se ne merijo samo po rodoljubju, temuč tudi po družih lastnostih, ktere sploh srenje prid in blagor terja, vunder vsaciga domorodca veselje obide, ako čuje, da izvoljeni v slovenskih krajih so tudi rodoljubi ali saj ne tiste stranke, kteri se po pravici „nemškutarska“ pravi. Pri Borovljskih volitvah ne moremo reči, de bi bila domorodska stranka premagala, čeravno so med izvoljenimi odborniki nekteri prav iskreni rodoljubni možje, večina je pa vunder taci, ki se dosihmal niso prijatli slovenšine skazovali. Kako se bojo prihodnjič obnašali, bo prihodnost učila. Nadjamo se, da naše zvezde, ki so se zde v še večim svitu nad našim obzorju pokazale, ne bojo nikdar čisto otamnele, ker so se naše želje v jednoglasni volitvi našega poprejšnega občno častitega, ravno tako poštenega kakor delavnega predstojnika g. Ignaca Justa tudi za prihodnega župana dopolnile, na kterega popolno zaupanje stavimo, da bo tudi prihodnjič pravičen branitelj slovenske ravnopravnosti; kakoršniga se je dosihmal slavno skazal, čeravno je zavolj slovenščine že veliko prestal in se pri vsem tém od poti pravice, ki jo tudi slovenski narod v Avstrii terjati sme, premakniti ni dal. Po volitvi zvečer ob sedmih so se podali odborniki v cerkev k prisegi, ktera se je, žali Bože! nemško zveršila, čeravno pričujoča velika množica ljudstva je malo tega razumela in po dokončanim govoru g. fajmoštra slovensko pesem „Bog mi Tebi hvalo damo, za Gospoda te spoznamo“ i. t. d.

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj *VIII.*

V sredo 11. grudna (decembra) 1850.

List 50.

Kmetijsko orodje za obdelovanje polja.

Današnjemu listu priložimo po storjeni obljubi podobne mnogoteriga nar bolj poterjeniga in po lastnosti zemljiša priporočila vredniga, pri nas pa še malo znaniga orodja za obdelovanje polja. Nekoliko teh podob smo dali izrisati po orodju samim, kteriga že imajo nekteri naših kmetovavcov, nekatere pa po nar boljših že izrisanih podobah.*)

Pred sabo tedaj imate, dragi kmetovavci, v družih deželah obilno, pa nekoliko že tudi pri nas doma poterjeno orodje za obdelovanje polja. Ni tega orodja veliko, ker je le tisto izbrano, ktero je po skušnjah dobro poterjeno in po tem takim priporočila vredno. Vunder bo še ta mervica morebiti tistim preveč, ki se brez skušnje terdovratno stariga deržé, le svojo staro robo hvalijo, in vse zaničujejo, kar je noviga, kakor de bi kmetijstvo ne bilo nobena vednost, ampak le stara navada.

Tudi mi vémo, de ni vse dobro, kar je novo, in de že marsiktero orodje, ktero je bilo pri znajdbi grozno hvaljeno, se je kmalo v kot vèrglo, ker se ni po skušnjah poterdilo — pa to orodje, ktero vam v pričujočih podobah pokažemo, je obilo poterjeno, in zasluži, de bi se, kar je moč, tudi v naših deželah razširilo.

Mi razločno rečemo: kar je moč — zato ker ne mislimo vsiga orodja vsakimu tudi revnimu kmetiču priporočevati. Saj tudi ne priporočujemo soli za živino tistimu, ki še ne premore, de bi soli za-se in za svojo družino kupil. Od taci revnih kmetičev ni tukaj govorjenja, ker se od njih ne more terjati, de bi lepo živino redili in sploh kmetijstvo povzdignili. Tudi za take kmete, ki imajo le malo polja, ne priporočujemo taci orodja, ki je le za veči kmetije. Kdo bo, postavimo, Burgarjevo sejavnico za fižol kmetu priporočal, ki le kaki dve pesti fižola sadi! Tega ni treba nobenimu pametnimu človeku dopovedovati, do vse ni za vsaciga in tudi ne za vsak kraj.

Naše govorjenje je tukaj namenjeno le bolj premožnim kmetovavcam, in ki imajo veči kmetije — in taci kmetovavcov se tudi pri nas ne manjka. Scer pa je namenjeno tudi vsim umnim kmetovavcam, de zvéjo, s kakošnim orodjem se po družih deželah polje obdeluje, čeravno njih zemlja ni ravno povsod drugači kakor je naša, — kar nam tedaj kaže, de to orodje zamore tudi pri nas dobro biti in še veliko bolji, kakor je naše navadno.

Kmetovanje je vednost, ki se od dné do dné po

storjenih skušnjah na višji stopnjo povzdiguje, in tisto drevó (plug), ki je zdej pri nas navadno, ni bilo v starodavnih časih tako, kakor je tudi gotovo, de prvo drevó je bilo le zakrivljen kol, potem matika in tako naprej. Drugod so nas že v drevesu prekosili, ker je sploh znano, de Slovenci, čeravno prav pridni in delavni kmetovavci, niso nekdej za povzdigo kmetijstva nič posebniga storili ali znajdlji. Kakor oče, tako je ravnal sin in sina sin, in so ravnali vnukov vnuki. Če le pomislimo, kako so mogle ces. gosposke naše kmete z veliko silo in z briči perganjati, krompír saditi, nam že samo to kaže, kako težko se dajo nove, čeravno dobrotljive reči pri nas vpeljati.

Tega terdovratniga obnašanja pa je le to krivo bilo, ker naše ljudstvo brez pudúka v šolah in brez bukev se ni zamoglo nikjer nič podučiti, ni nikjer nič zvedilo, kaj se po družih deželah godí, — kar je pa sém ter tjé morebiti dobriga noviga pri nekdanjih grajšinah in pri večih farovžih vidilo, je imelo večidel le za take naprave, ktere niso za kmeta. Taka pa se ni godila le samim Slovencam, ampak vsim ljudstvam, ktere so bile v nemar pušene v poduku. In tako je vednost kmetovanja v vsih taci deželah zastala, in ukoreninila se je terdovratnost za stare reči zoper vse, kar je noviga.

Drugo pot bomo obrisane podobe nekoliko razložili.

(Dalje sledi.)

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreoberniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Trepetlika (Zitter-Pappel oder Espe, *Populus tremula*) zrasede v 60 létih 80 čevljev visoka in čez dva čevlja debela. Sivobeli jagned (*weissgraue Pappel*, *Populus canescens*) dorasede v 40 létih visočino od 80 do 100 čevljev. Les obeh zdej imenovanih dreves rokodelci za mnoge reči rabijo; koža ali skorja in perje daste tudi dobro barvo. Množita se po semenu in pogrobanji vejic.

Velki ali černi jesen (*gemeine Esche*, *Fraxinus excelsior*); to lepo drevó dorasede visočino do 130 čevljev in starost od 200 do 300 lét. Beli cvetni jesen (*Manna- oder blühende Esche*, *Fraxinus Ornus*) dorasede visočino od 25 do 30 čevljev. Les obéh sort je krepek in se za mnogoverstno orodje prav dobro rabiti da; iz 28 funtov pepéla teh dreves se dobí 5 funtov potašlja. Množita se po semenu in pertličnih izrastkih; pravi čas sejati je pozna jesen.

Javor (*gemeiner Ahorn*, *Acer Pseudo-Platanus*) zrasede 60, 80 ali clo 100 čevljev visok, in pri starosti 150 do 200 lét je čez 4 čevlje debel. Javor s spičastim perjem (*Spitz-Ahorn*, *Acer platanoides*) po-

*) Drevó v zgornji Avstrii nam je po orodju prav lepo in natanjko obrisal g. Joahim Oblak, — vse podobe pa je na kamnu lično izrisal g. Papperman v g. Blaznikovi kamnotiskarnici.

stane 40 do 60 čevljev visok. Meklen (Feld-Ahorn, Acer campestre) se najde kakor drevó le 30 do 50 čevljev visok, večidel pa je manjši, rase rad, če je še tako pusto zemljiše. Les vsih treh sort je prav koristen. Množijo se po semenu in zaslužijo zavolj velike vrednosti prav zlo sejani biti. —

(Dalje sledi.)

Nasvèt nekterih mož za kupčijsko in obertnijsko zbornico na Krajskim.

V poslednjim listu „Novic“ smo obljubili nekatere može nasvetovati, ktere izvedeni može za posebno pripravne spoznajo, v imenovano zbornico izvoljeni biti. Ne, de bi komú hotli ravno te vsiliti, ali de bi mislili, de ni še drugih tudi popolnoma pripravnih mož, — ker pa vsih ne moremo imenovati, imenujemo le nekatere; če so volivcam po volji, naj jih volijo, — če ne, naj si druge sebi dobro znane izberejo, ker je volitev vsacimu na prosto voljo dana. Ker saj 8 namestnikov mora v Ljubljani stanovati, bo mende s tem nasvetam posebno mnogim volivcam po deželi vstreženo, če jim nekatere pripravne može nasvetujemo; nasvetje se tedaj

iz Ljubljane: g. Baumgartner, kupec; g. Bišof, sopoestnik fabrike; g. Blaznik, buknotiskar; g. Debevc, kupec; g. Heiman Gustav, kupec; g. Holcer, kupec; g. Kranz, vodja fabrike; g. Lukman, kupec; g. Mallner, kupec; g. Mavrer, kupec; g. Moline, posestnik fabrike; g. Pihler, kupec; g. Pauer, usnjar; g. Šreyer, kupec; g. Samasa, posestnik zvonárske fabrike; g. Šusteršic, kupec; g. Winkler, kupec; g. Waniš, kupec; g. baron Zois, posestnik rudarije; g. Černi, ključar; g. Glej, lončár; g. Heidrich, šivár; g. Horak, rokovičar; g. Janež, usnjar; žl. g. Kleinmayer, bukveprodajavec; g. Košir, tesar, g. Mali, kupec; g. Pretner, apotekar; g. Rösman, steklár, g. Sperling, barvar; g. Vollheim, ključár; g. Eržen, posestnik olarije.

—x—

Na vprašanje

Ali se smejo soseskine lovi ali jage pod roko v najem ali štant dajati? (v 46. listu Novic) je odgovorilo Prevojsko županijsko predstojništvo v listu 71. Ljublj. „Časnika“, de se je natanjko postavilo ravnalo, zato oznani dopis c. k. Kamniškiga kantonskiga poglavarstva, ki se v ti zadevi takole glasi:

„Ker se po storjenem pregledu vidi, de je občinsko predstojništvo v Prevojah, ko je lov te soseske v najem dalo po smislu §§. 94 in 99 začasne občinske postave od 17. marca pr. l. ravnalo, se zavolj tega ne more na novo imenovani lov po očitni dražbi v najem dati, ker se ima to po §. 5. razglasu c. k. deželnega poglavarstva od 17. avgusta 1849 št. 16107 le takrat zgoditi, ako bi se razpor zavolj načina rabe lova v kaki soseski primeril.“

Slovenske narodske pesmi v nemško prestavljene.

(Konec.)

Nekatere slovenske pesmi praviga merila (Metrum) nimajo, kakor na priliko v zadnjim listu natisnjena. Národ njih pomanjkljivost s tem poboljšati skuša, de pri pevanju vdark na besede drugač stavi, kakor pri navadnim govoru.

Pri tacih se je Grün v prestavku skoz in skoz eniga merila deržal, in sicer tajistiga, v katerim je večidel pesmice zložen, ker bi zares v nemškem jeziku napčno bilo, zdaj v to, zdaj v uno mero zabresti. Naj

lepši kinč cele zbirke so naše daljši romance, kakor od Lepe Vide, Rožlina in Verjankota, od kralj Matjaža, Ravbarja i. t. d. Že v slovenskim jeziku so one v vsakim obziru dognane. Lepoto njih prevoda tukaj na široko pretresovati, bi bilo pač derva v gojzd nositi. Pri njih je vse dolikano; nič ne manjka, nič ni od več; marsiktere lepote, ktere v slovenski pesmi morebiti nisi pazil, te bo še le prevod opomnil. Tudi dodane opombe str. 149—166 veliko k njih razjasnjenju primorejo.

Le težko smo se od te prelepe knjižice ločili, in na koncu branja smo popolnoma občutili visoko pomenljivost besed svetiga pisma, ktere je Grün na čelo predgovora postavil: „Colligite, quae superaverunt fragmenta, ne pereant.“

Naša narodska pesem umira; zadnji čas je tedaj, de se to, kar je ostalo, prihrani. Ali te ne zbode v serce, če pomisliš, kolikanj dragih zakladov smo po svoji nemarnosti zgubili? Pri ti priložnosti naj bo povedano, kako znajo sčasoma naj krasniši pesmi poginiti. Po celim svetu znana je serbska pesem od „Hasanaginice“, ktero je nemški pesnik Goethe iz Fortisoviga taljanskiga prevoda v nemški jezik predstavil (Klagegesang der Frauen Asan-Agas). Fortis jo je iz ust Morlakov v Dalmaciji proti koncu pretečeniga stoletja napisal. Slavni Vuk Stefanović si je, kakor v II. delu serbskih narodskih pesem piše, mnogo prizadjal, to pesem v Dalmaciji ali drugod zopet najti, ali zastonj je bil vès njegov trud. Če se je to s popevko pri narodu pripetilo, kjer so slepi pevci kot čuvaji narodskih pesem visoko cenjeni in spoštovani, ki jih za nje vneti množici prepevajo in dalječ okrog zanesó, pač znamo vprašati: kaj se je s slovenskimi pesmami zgodilo, za ktere se le malokdo iz ljudstva popečá? Naj lepši izmed njih — če niso popolnoma pozabljene — niso družiga varha najdle od kakšne starke, ktera radovednim otrokam čudne dogodbe iz turških časov prepeva. Kaj nam pomaga, če si učeni može s pokvarjenimi imeni raznih narodov pri Gerških in Latinskih pisateljih glave belijo, de bi nam kaj gotoviga od starih Slovanov povedali, ako smo sami tako nemarni, de naj dražjih, včasih edinih zakladov našiga naroda pogube oteti nočemo, ki jo jim valovi časa žugajo. Nekaj zlahtniga blaga se je že rešilo, pa še veliko bogastvo odrešenika čaka.

Kar smo od slovenskih pesem rekli, tudi od ljudskih pripovedk, od starih izrek in pregovorov veljé. Hvala in čast možem, ki so lepo množico taci-ga blagá nabrali! Nekteri tožijo, da se nič noviga in lepiga najti ne da; oni so se scer z veseljem nabiranja slovenskih pesem lotili, pa opešali so pri delu, ker so napčno ravnali. Niso pomislili, de je naša narodska pesem prosta tičica, ktera v samotnim gojzdu žvergoleva, in kadar le kak šum zasliši, omolkne. Oni pa so jo hotli ujeti, v tičnik zapreti, de bi jim tam po njih volji prepevala. To delo se le z združenimi močmi doveršiti da, posebno pa bi izobrazena slovenska mladost, za veliko ceno teh ostanjkov vneta, veliko k uspehu pripomoči zamogla. De se je pravi duh nabiranja tudi v naših mladih pisateljih zbudil, nam kažejo lepe narodske pripovedke v lepoznanškem listu „Ljubljanskiga časnika“, s kterimi je verli pisatelj Janez Terdina vsim Slovencam ustregel.

Dognana zbirka slovenskih narodskih pesem in pripovedk bi bila velika podpora našimu slovstvu. Iz nje bi pevci kot iz praviga studenca zajemali, in se praviga narodskiga duha navdali. Po navadi se misli, de je že pesem v duhu naroda zložena, ako se samostavnim imenam ženskiga spola slovke ica in ičica pritikujete, in ena redka (Vers) v tajisti pesmi ponavlja. Pa to še ni vse. Umetniška poezija mora, ako hoče

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleinweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 18. grudna (decembra) 1850.

List 51.

Kmetijsko orodje za obdelovanje polja.

(Dalje.)

Nar imenitniši vsih kmetijskih orodij je drevó ali plug, s katerim orjemo, de se zemlja izruši, oberne, zrahlja, de zamore izpod nebja vse, kar ji rodovitnost da, va-se potegniti, se z gnojem lepo zmešati in plevel pokončati. „Kaj bi bilo s kmetijami — beremo v bukvah za pomoč in prid kmetam od Ulimskega, g. fajm. J. P. Ješenaka za Slovence spisanih in v Celji 1821 natisnjenih — ko bi pluga ne bilo! Več teškiga dela in več kervavih žuljev bi bilo na vaših rokah. Komaj bi 20 ljudi to skopalo na dan, kar s plugam in z enim param volov izorješ. Plug je tedaj zares nebeški dar. Vunder ko je začel prvi s plugam delati, so se mu vsi sosedge posmehovali in so plug za igračo, orača pa za norca imeli. Letó pa ni dolgo terpelo; čez kratko so ljudje veliki dobiček pluga spoznali in so si ga povsod pripravili.“

Kakor se je tistim godilo, ki so prvi s plugam orali, de so zasmehovani bili, se zna tudi nam goditi, ki smo prvi, ki svojim slovenskim rojakam v slovenskim jeziku in v podobah pokažemo in priporočujemo nove veliko boljši pluge ali drevesa. Tode, čeravno zdej morebiti od nekterih zasmehovani, ki se modrijane mislijo, smo si vunder svesti, de v 50 létih bojo večidel naši kmetje z drugimi plugi orali, kakor orjejo dandanašnji. Podučeni v kmetijskih vednostih po dobrih naukih in lepih izgledih svojih bolj umnih kmetovavcov se ne bojo terdovratno stariga slabijiga držali, ampak se noviga boljšiga poprijeli. Nar veči in nar dalji zadržek bo pa gotovo višji cena novih drevés, zato ker namest stranske lesene dile imajo novi plugi železno, in so scer tudi bolj s železam podsajeni in okovani; — ali kader bojo umetni kovači začeli te pluge doma izdelovati, de jih ne bo treba iz daljnih krajev naročevati, se bo cena kmalo ponizala. Tudi drevésa brez plužnih kolic bojo orače delj časa motile, dokler se ne bojo tega navadili, Ali to ni nobena copernija, in kar kmetje družih dežel znajo, se bojo navadili tudi naši slovenski, ki imajo bistre glavice.

Zakaj pa priporočamo nove pluge? Zató ker so boljši od naših. Kteri plug je pa boljši od družiga? Tisti, ki boljši in bolj popolnoma orje ali zemljo reže in obrača, in pri katerim ni toliko moči in truda živini potreba. Nar imenitniši del drevésa je pa razun lemeža stranska dila, ktera pri teh plugih ni ravna ampak zakrivljena. Polje, ktero je s takim dobrim plugam orano, leži pred nami, kakor vert, ki je prav čisto in pridno z matiko okopan. Gnoj se da s takim plugam, ki brazde lepo in popolnoma poklada, veliko bolj in enakomérno s perstjó pokriti, bolj plitvo ali bolj globoko, kakor hočeš. To se da posebno s plugam brez

kolic doseči, zato ker ima orač tako drevo popolnoma v svoji roki, de gré z lemežem bolj globoko ali bolj plitvo, na desno ali na levo, kakor hoče. Če bi se pa kdo nikakor ne mogel navaditi drevésa brez kolic voditi, si zna novi plug tudi z kolicami napraviti.

Nekteri se bojo veči teže taci bolj železnih drevés vstrašili, — ali ta strah je nepotreben, zakaj — saj se dajo le plugi tudi ložeje napraviti. in saj ni res, de sam po sebi težki plug bi bil vselej tudi pri delu težak, če je le boljši in umniši izdelan, de zemljo boljši reže in lože brazde na stran poklada. Če težko zemljo, kakor se spodobi, globoko orjemo, so skušnje pokazale, de je živina s poldrugi cent težjim plugam ravno tako lahko orala, kakor z drugim, za toliko ložjim. Pri lahki zemlji se pa veči teža že nekoliko pozná, ali zató je pa oranje veliko boljši.

Se vé de je pri oranju razun razločne zemlje tudi v tem razloček: ali se na voske in visoke ali pa na visoke in niske kraje ali ogone orje; — ali je njiva na ravnini ali na hribih. Kar kraje ali ogone vtiče, bi bilo — čeravno ne povsod — vunder saj večidel bolje, če bi voske in visoke ogone opustili in bolj široke kraje delali, za ktere so nasvetovani novi plugi pripravi. Pa v tem je tudi velika terma in terdovratnost, ki bo pa mende počasi po boljšim prepričanju jenjala.

(Konec sledi.)

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreobrniti.

Spisal A. Fleišman.

(Dalje.)

Divji ali konjski kostanj (gemeine Rosskastanie, aesculus hippocastanum) je iz severne Azije k nam pirnešen in zdej je že povsod domač. O 80 létih zraste 70 do 80 čevljev, in 3 do 4 čevlje debel postane. Les se za mnoge in imenitne reči rabi, skorja in lušine sadú ste za farbo, perje posebno pa sad sta pa za živinsko pičo in rejo prav dobra. Iz sadú ali kostanja se moka, štirka in otrobi dobé, ki so tudi za perilo čediti. Množí se po semenu (kostanju) in po precepljenju na druge kostanje.

Orehovo drevó (gemeiner Wallnussbaum, juglans regia) je prišlo iz Perzije na Laško in od tod v druge dežele pod imenam „laški oreh“. Oreh hitro raste in doseže visočino od 60 do 80 čevljev; njegov les je zlo obražtan; orehi so dober živež, orehovo olje je dobro za jedila; lušine, perje in korenine dajo rujavo in černo barvo. Ker povsod po hribih in ravninah tudi prav v pustih zemljiših dobro raste, zasluži, de bi se to drevó prav pomnožilo.

Jerebika ali jerebikovec (gemeine Eberesche, Vogelbeerbaum, sorbus aucuparia) zraste 60 do 70 čevljev visoka in se da za več reči prav dobro podelati. Njegov sad je dobra piča za perutnino, tudi za

ovce; iz sadu žgejo dobro žganje in delajo dober jesih. Množi se po semenu in s cepljenjem; hruške in jabelka na-nj cepljene dobro rastejo.

Mokovec (Mehlbeerbaum, Mehl-Eberesche, sorbus aria) dorase 30 do 40 čevljev, in se od vsih družih dreves po svojih moknatobelih peresih že od delječ razloči. Brenkovec ali brenkinja (Elsebeerbaum, sorbus torminalis) doseže visočino od 40 do 50 čevljev. Les obéh dveh drevesc se da za mnoge reči, sad pa za žganje, jesih in za pičo perutnine dobro rabiti. Množita se oba po semenu.

Mali berst (Feld-Rüster, ulmus campestris) postane 50 do 80 čevljev visok, 2 do 3 pa debel. Dolgo rečljasti berst (langstieliger Rüster, ulmus effusa) zraste pa še več in debelejši kakor uni. Les obeh sort je hrastovimu in mecesnovimu enak, in je veliko vreden.

Češnja (Süsskirschbaum, prunus avium) zraste po 60 in 80, — višnja (Sauerkirschbaum, prunus cerasus) pa od 30 do 40 čevljev visoka. Les in sad teh dveh dreves se mnogoverstno rabita; kakor tudi ternulje, (Schlehen, Pflaume, Schwarzdorn, prunus spinosa) in mahalelke (Machaleb-Kirsche, prunus Mahaleb). Vse se množijo po sadnih peškah.

Opomniti moramo še nekterih bolj germovčastih drevesc, ki so tudi zelo koristne in se na več viž in v velik dobiček rabijo; zavolj tega pa tudi zaslužijo, da se med druge drevesa sejejo in sadé. Množijo se po sadu in semenu. Te le so: nagnoj (gemeiner Bohnenstrauch, cytisus laburnum) — medvedove hruške (stumpfbblätteriger und spitzblättriger Weissdorn, crataegus oxyacantha in monogyna), — brinje (gemeiner Wachholder, juniperus communis), — dren (Kornelkirschbaum, cornus mascula), — šmarna hruška (Felsen-Birnstrauch, Amelanchier vulgaris), — kozje češnje, črni glog (Purgier-Wegdorn, rhamnus catharticus), — smerdel (Alpen-Wegdorn, rhamnus alpinus), — bezeg (gemeiner Hollunder, sambucus nigra), — ruj, strojarsko drevó (Perücken-Sumach, rhus cotinus), — kločki, kločičuje (gefiederblättrige Pimperness, taphylea pinnata), — češminje (Sauerdorn, Berberitzenstrauch, berberis vulgaris).

(Konec sledi.)

Veliki zbor

kmetijske družbe v Ljubljani..

(Dalje.)

Sklepi kmetijskega zbora na dalje so bili: da se ima po nasvetu g. grofa Riharda Blagaja od g. Ambroža napravljena osnova novih postav za pòsle vsim podružnicam v pretres poslati, da se bo potem predložila višjemu poterjenju. Gosp. A. Galle, silno potrebo novih poselskih postav spoznaje in prepričan, da ta reč sega v opravilstvo deželnega zbora, je željo razodel, da naj bi, kakor v nekterih družih deželah, tudi naše županije visoko ministerstvo za skorajšni poklic deželnega zbora prosile. Ker pa kmetijska družba ni v opravi zavezi s županijami, ampak le s svojimi podružnicami po deželi, in ker družba nima s politiskimi, ampak le s kmetijskimi rečmi opraviti, je zbor, opustivši daljno pomenkovanje o tem predlogu, dalje sklenil 3 prošnje do ministerstva, namreč: 1) naj bi se (po predlogu g. H. Ulriha) napravila v Ljubljani učilnica za gojzdnarske vednosti, 2) naj bi po predlogu g. grofa Barbota se kmalo takó potrebna postava za poravnavo služnih pravíc (servitutov) dala, in 3) po predlogu g. A. Galleta, da naj bi se kmalo gojzdna postava dala, scer se bojo kakor vse podružnice pišejo, gojzdi o malih létih tako pokvarili ali clo pokončali, da bomo v več krajih gol in pust Kras imeli.

Po nasvetu podružnice Idrijske je zbor sklenil, visoko ministerstvo prositi, da naj bi presvitli cesar dovolili, da bi nar pridniši učenci podkovijske in živinozdravilske učilnice začasno oprosteno od vajaškiga stanú vživali, ker je krajnski deželi umnih kovačev in pomočnikov v živinskih boleznih tako silno potreba — pri ti priliki je bilo tudi sklenjeno, ravno to prošnjo tudi za nar pridniši učence kmetijskih učilnic zopet ponoviti, ker je napravo tudi teh učilnic visoko ministerstvo samo vstanovilo.

Zavolj doneska, ki ga ima sleherni ud kmetijski družbi vsako léto z dvema gold. odrajtati, je bilo sklenjeno, da ima takó ostati, kar družbine postave predpišejo, ker brez denarnih pripomočkov nobena družba ne more nič storiti; kmetijska družba pa za deželo veliko stori in bo imela tudi za naprej več storiti v podružnicah. Kmetijski družbi je dovoljeno, v kmetijskih zadevah se z ministerstvom samim posvetovati in to in uno popravo nasvetovati — sedanji stan kmetijskih družb je tedaj veliko velavniši od vsih družih. Ud kmetijske družbe biti, ni tedaj prazna čast, ampak vsak, kterimu je za kmetijstvo svoje domovine mar, zamore in ima pravico kot njeni ud se za eno ali drugo reč potegniti, eno ali drugo dobro napravo sprožiti i. t. d.

Gosp. Dr. Struppi je razložil stan podkovijske šole in živinozdravnišnice v Ljubljani, in povedal, da od noviga léta do vsih svetih je bilo tukaj 321 konj z večidel bolnimi kopiti podkovanih, v živinozdravnišnico pa v vsim skupej 317 bolnih živinčet perpeljanih, nar več konj, potem psov, potem goveje živine, in nar manj prešičev; zunej živinozdravnišnice v Ljubljani in zunej Ljubljane se je ozdravljalo še 67, večidel bolnih govéd.

Iz tega je očitno, da imajo učenci obilo priložnost, se umniga podkovanja, ozdravljanja bolnih kopit in ozdravljanja vsih družih bolezin djansko in dobro naučiti. — Kar pa podkovanje konj vtiče, ni v ti učilnici taka, kakor je pri družih kovačih, da vsak konje kuje, če se tudi nikjer ni umetniga podkovanja učil, če se le „ksel“ imenuje. Ali Bog pomagaj! kje češ pri nas dobriga v podkovstvu zdravih in bolnih kopit popolnoma izurjeniga „ksela“ vzeti, ker naše v podkovijski umetnosti izvedene mojstre lahko na perstih šteješ! V ti učilnici pa se bo pod vodstvom izverstniga učenika izučilo veliko dobrih kovačev, ki bojo potem pravi mojstri. Nobenimu se pa tukaj pred ne dopusti podkovanje konj, dokler ni za umniga kovača skušen.

Zastran potrebniga denarja za poplačanje zidanja imenovane učilnice je poterdil in dovolil občni zbor predlog družbiniga odbora.

(Konec sledi.)

Spomin na Gradec.

Perve dni tega mesca sim bil v družbi dveh prijatlov v Gradcu. Povabilo slavne Štajarske kmetijske in obertnijske družbe nas je tje peljalo, se vdeležiti občnih zborov kmetijske in obertnijske družbe, kterih predsednik so na vse strani neutrudljivi svitli nadvojvoda Janez bili. Mnogo važnih reči se je sklenilo ali za izpeljanje namenilo, kakor: pomnoženje podružnic, osnova novih poselskih postav, osnova gojzdnih postav, naprava še 2 kmetijskih šol po deželi, izdajanje tedniga časnika v nemškem, in če bo dovelj naročnikov tudi v slovenskim jeziku; zalóga za učence podkovijske šole, preuredba družbinih postav i. t. d. Gosp. Dr. Hlubek je razložil mnoge važne skušnje na družbinim vertu v pretečenih 3 létih. Zavolj krompirja je povedal, da se je gnjilina ravno takó iz semena pridobljeniga krompirja prijemala, kakor družiga, in da je krompir, na novo gnojenje sajen, nar bolj gnjil. Scer so mu mnoge skušnje razodele, da krompir iz

strii navadno, je drevó, ki kaj dobro orje in je posebno lahko. Je že tudi pri nas skušeno; gosp. Matavž Finc, Ljublj. mestni zdravnik, ga ima in potrdi. To drevó je posebno zato velike hvale vredno, ker se ž njim tako dobro nazadnje na ozarah njiva obere. Veljá čez 30 gold.

Švercevo drevó si je med vsimi drevesi narveči slavo pridobilo. To drevó je iz Flandrije v Belgii domá, kjer že od starodavnih časov kmetijstvo na narvišji stopnji stoji in kjer so narumnišji kmetovavci. Ker pa je to drevó slavni kmetovavec Šverc po svetu razglasil, mu je ostalo ime Švercovo drevó. Švercovo drevó ima le eno ročico, spredej pa namest pljužnih kolic ima znine ali derso, ktera se da višji ali nižji postaviti. To drevó orje kaj dobro in lepo, in tudi naši Krajski orači so ga že popolnoma poterdili pri g. Terpinu, ki si je to drevó (mende prvo na Krajskim) *) omislil; in s katerim so njegovi orači tako zadovoljni, de se našiga domačiga več dotakniti nočejo. Veljá v Ljubljano pripeljano 40 gold.

Švajcarsko drevó (Schweitzer Adel) ni prav za prav drevó, kar se na lemežu vidi, ki je vse drugač napravljeno in brez stranske dile. To drevó je posebno dobro, zemljo na desno in levo obračati.

Ruhadlo je na Českim navadno, zavolj posebno dobrih lastnost pa že tudi po Nemškim in Francoskim zelo znano drevó; ktero se posebno na bolj lahki perhli zemlji dobro obnaša; je prosto (einfach) izdelano, terdno, dober kup, in se lahko napravi in pri delu lahko vodi. To drevó je od léta do léta bolj obračano, in tudi pri nas na Krajskim že znano.

Hohenhajmsko drevó s tremi lemeži, katerih dva zadnja se dasta nazaj pomakniti. Je za zrahlanje in oplevenje zemlje naj bolj poterjeno, to pa le takrat, kader se polje v poredama odločenih verstah obdeluje, de se potem s tem drevesam zemlja med verstami zrahlja.

Jordanovo osipavno drevó (Jordan'scher Anhäufelflug), posebno poterjeno drevó, že tudi našim večim kmetijam znano, kjer veliko krompirja, turšice i. t. d. sadé. V verstah sajani sadeži se dajo s tem drevesam, ki zemljo reže in po strani poklada, ročno in lepo osipati. Tako kaj dobro za več posestva veljá 8—11 gold.

Jordanovo drevó s 7 čertali (Jordan'sche Saatharke) razruši in zrahlja zemljo, posebno na suhi zemlji in suhih krajih poterjeno.

Brabantska brana (Brabanter Egge) je posebno pri zelo težki zemlji tako dobra, de je kmetovavci ne morejo prehvaliti. „Čez Švercovo drevó in pa Brabantsko brano ni nobeniga orodja, pravi nek skušen kmetovavec. Zavolj zvegano stoječih polje ne more zadnji zob nikdar tje seči, kamor je sprednji segel. Veljá 6—8 gold.

Škocijska brana (Schottische Rhomboidal-Egge). Posebno dobra na vozkih krajih ali ogonih, zato ker ste zmirej po dve s šarniri skup sklenjene; tedaj zamore živina po razoru iti in dve brazdina pol povleči.

Burgarjeva sejavnica za turšico, bob in fižol; ta mašina je že po več deželah dobro znana, clo manjši kmetije jo že imajo, (na družbenim vertu na Poljanah je viditi). Sejavnica obstoji iz eniga valjarja ali okroga, okoli kteriga so globine, ktere prejemajo zernje, ktero gré, kadar se valjar vertí, v strugo, po kterim pride v zemljo. — Obstojni deli so na po-

dobi izrisani: a) je valjar, b) so globine, c) je metla, d) je struga, e) je liják, ki tudi brazdice za zernje dela in seje.

Goli in pusti Kras v 3 létih v mlade seženj visoke boršte spreobrniti.

Spisal A. Fleišman.

(Konec.)

Pred sklepam svojiga priporočila za obdelovanje goliga Krasa moram še za napravo senožet ali travnikov naslednje zeliša in trave na vso moč priporočiti, de si bojo kmetovavci za živinsko klajo ali pičo kaj dobrija in koristniga poskerbeli.

Te zeliša so: protisončnica (Wiesen- und grosser Bocksbart), — mleček ali škersobca (Acker- und Gemüse-Gänsedistel), — regrat divji (spießlicher Löwenzahn), — regratnik borštini (Wald-Habichtskraut), cikorja (Cichorie gem.), — regrat pravi (gebräuchliches Pfaffenröhrlein), — metelka ali polžarca (gemeiner Siechel- und Karster Schneckenklee), — detelja rudeča, rumenkasta, travniška, hribovska, rudečkasta, srednja, zlatorumena, in bela (rother, weisslichgelber, Wiesen-, Alpler-, rötlicher, mittlerer, goldfarbiger Berg-Klee), — kamniška bela in rumena detelja (gem. und gebräuchlicher Stein- oder Melilotenklee), — kozja zelali rutica (gebräuchliche Geisraute), — grašica tičja, borština in mejiška (Vogel-, Wald- und Zaun-Wicke), grahor travniški, borštini in mejni (Wiesen-, Wald- und Zaun-Platterbse), — detelja turška *) ali petelinova glava (gem. Esparsette), — lesičji rep (Wiesen-Fuchsschwanz), — mačji rep (Wiesen-Lieschgras oder Tymotheusgras), — migla (gemeiner und Ausläufer treibendes Straussgras), — ojstrica (Wald-Reithgras), — ovsnica ali pahovka (französisches Raigras), — medenica ali erzenika (wolliges und weiches Honiggras), — tratnica travniška ali snožetna, létina in obmejna (Wiesen-, jähriges und Hain-Rispengras), — bilnica ovčja, rudeča, snožetna in borština (Schaf-, rother, Wiesen- und Wald-Schwengel), — oves snožetni rumenkasti in mehkodlakni (Wiesen-, gelblicher und weisshaariger Hafer), — pirnica Queckengras), — dišeča trava, rosulja, poboljka (wohlriechendes Ruchgras).

Veliki zbor

kmetijske družbe v Ljubljani..

(Konec.)

Družbe predsednik g. Terpin je naznanil potem štiri, za kmetijstvo važne reči: 1) de je novo drevó — Švercovo **) imenovano — ktero je zboru pokazal, na njegovih njivah prav dobro poterjeno bilo, torej ga priporoči kmetovavcam; 2) de je, živinorednikom kúp živinske soli polajšati, 50 centov te soli iz Halajnske solarnice pripeljati dal; v sodčkih, ki deržé 1 cent in 25 funtov in 7 gold. veljajo, se dobi ta sol pri g. Fabrioti v pisarnici, ki jo ima Vevška papirnica v g. Galletovi hiši Nr. 2 na velikim tergu; 3) je pokazal in razložil g. predsednik koristnost tistiga orodja za kosé klepati, ktero se Francosko klepalo imenuje ***) in je naznanil, de bo kmetijska družba vsaki kmetijski učilnici eno tako klepalo poslala. Gosp. Finc je iz lastne skušnje popolnoma poterdil veliko hvalo tega orodja, s kterim tudi slep kosec natanjko

*) Pretekli teden je dobil g. Terpin, naše kmetijske družbe slavni predsednik, iz Magdeburga na Pruskim, Švercovo drevó skozi in skozi železno, ki je tako lepo izdelano, de ga je veselje viditi. Kako se bo pa obnašalo, bo še le skušnja učila. Veljá scer z vožnjo vred 40 gold.; tode g. Terpin bo poslal to drevó g. Texterju v Teržic; morebiti de domá izdelano bo veliko boljši kúp. Vred.

*) Posebniga priporočila vredna.

Vred.

**) Je tudi med podobami viditi, ki smo jih »Novicam« pridžali.

***) Podoba in velika koristnost tega klepala je popisana v Novicah 1847 léta, v 35. listu.

Vred.